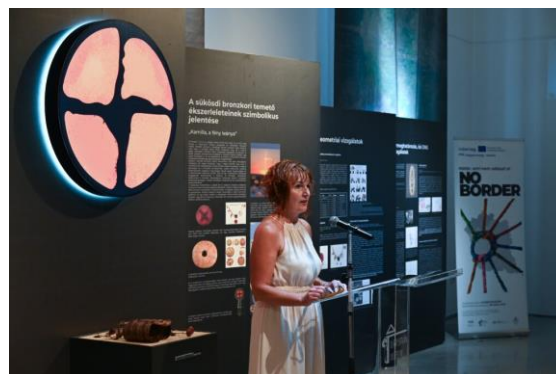

Kamilla és az archeometria

Kamilla, a fény leánya – Ruha teszi a nőt? Bronzkori divatirányzat vagy kulturális hovatartozás? című kiállítás ürügyén •

Öröndötes, hogy a győri 2022. évi „halomsíros” után egy újabb hasonló kiállítást üdvözölhetek. Ez a tárlat a bajai Türr István Múzeum főépületének földszintjén 2024. június 21-én nyílt meg (**1. ábra**) a Bácskai Művelődési Központtal együtt elnyert, a “NOBORDER – Határ, ami nem választ el” Interreg, IPA Magyarország – Szerbia program nyitórendezvényeként. Az érdeklődőket elsőként köszöntő Zsigó Róbert, a Kulturális és Innovációs Minisztérium miniszterhelyettese természetesen tévedett abban, hogy a kiállítás attrakcióját jelentő „Kamilla”, azaz egy 2020-ban, Sükösd határában feltárt bronzkori női temetkezés feltárása előtt „nem találtak érintetlen bronzkori csontvázat tartalmazó sírt”. Cáfolatként a Szeged–tápéi temető számos bolygatatlan elhunytja közül csak az 500., valamint a kissé távolabbi Kiskunságból a szentkirályi B sírt idézem. S hogy a projekt területi integritásával is összhangban legyenek, a szerbiai Vajdaságból Velebit 43. sírjára utalnék. A szakmai megnyitót Kulcsár Gabriella, a budapesti Régészeti Intézet, egyébként kora- és középső bronzkorban specialista igazgatója tartotta. Jőmagam ezen az eseményen nem vettem részt, de június 27-én, az Őskoros Kutatók XIII. Összejövétele („Mómosz” konferencia) kapcsán késő délelőtt megtekinttem a kiállítást.

A tárlat magját, ami köré azt rendezték, a sükösdi Árpás-dűlőben 2020-2021-ben feltárt 29 síros, a késő bronzkor első felére keltezhető Halomsíros kultúrához tartozó vegyes rítusú temető képezi. Az első sírban nyugvó 22–25 év körüli hölgyet az ásatók Kamillának nevezték el. Innen a kiállítás címe. A kérdéses időszakot azonban az érthető okokból, nem utolsó sorban az érdekesség és a viselet bronzkori teljességét bemutatandó, továbbá a projekt újkori céljai miatt – jócskán túllépték a rendezők. Nem csak a Dunántúlról jelent meg több fontos bronzkori lelet, így a dunaföldvári övkorong, a mucsai és a pótrétei bronz kincs, Mány egyik *in situ* sírja, de több példány szerbiai női agyag-szobrocska és a duplajai madárfejes koci is. Ezek meglepetést, egyúttal örömet okoztak számomra. A kiállítási nagy terem egyik oldalán pedig ott sorakoznak Bácska rendkívül színes textileket és fémből készített mell- és nyakékszereket felvonultató bunyevác és sokác női viseletei. Ezt utalásként értékeltem a bronzkorból itt és most nem látható kelmékre, másrészt a mai határokon átnyúló hajdani etnikai tömbre.

1. ábra: N. Kovács Zita művészettörténész, bajai múzeumigazgató köszönti a vendégeket (Fotó: Máthé Zoltán, MTI)

Fig. 1: Welcome speech of Zita N. Kovács, art historian, director of Türr István Museum, Baja (Photo: Zoltán Máthé, MTI)

Én e két, meglehetősen távoli időhorizontot azért összekapcsoltam volna – mondjuk – a bajai múzeum állandó kiállításán látható madarasi honfoglalás kori temető hajfonatkarikás női sírjának rekonstrukciójával.

E folyóirat jelenlegi számában Pásztor Emília és munkatársai közlik a temető természettudományos vizsgálatainak eredményeit, amelyekre a kiállítás táblaszövegei épülnek (**2. ábra**). Ilyen okból én csak néhány észrevételt teszek. Ezek közül az első, hogy minden bemutatott természettudományos módszer természetesen a tágra értelmezett archeometria tárgykörébe tartozik. Legyen az hagyományos antropológia, genetika, borostyánkő-avagy talajvizsgálat, stb.

Az emberi maradványok mennyisége és minősége meglehetősen korlátozott volt. Nem csak azért, mert köztük három urnasírt is feltártak, de ezek egyike (27.) még kalcinátumokat sem tartalmazott. A feldolgozás lehetőségét csökkentette, hogy számos eltemetett egyén csontjai igen rossz megtartásúak voltak, ráadásul 17 sírgödör eleve teljesen üres volt. Utóbbiak csontanyaga elpusztult vagy eleve jelképesek lehettek? Netán azonosíthatatlan nyom nélkül kirabolták e „temetkezéseket”? Válaszokat ezekre a kérdéseimre a kiállításon nem kaptam. Érdemi DNS vizsgálati eredményt csak Kamilla sírja adott, de a korabeli hazai leletanyagban ez eleve unikum. Ezért az összehasonlítás lehetőségére – és természetesen nem egy mintára! – még türelmesen várunk kell. A stroncium vizsgálat alapján a közösség mintázható tagjai helyben születtek és nőttek fel.

2. ábra: A kiállítás részlete az archeometriai vizsgálatok tablóival

Fig. 2: A snapshot of the exhibition with the panels of the archeometric studies

Kamilla két darab borostyánkő gyöngye a Baltikumból került nyilván távolsági kereskedelem révén a temető közösségéhez, ahogy ezt a lengyel kutatók meghatározták. Nem mellékes tény, hogy a dániai borostyánkővet tartalmazó bronzkori elit-sírok (118, az összes temetkezés 2%) száma kevés. 57 temetkezésben csak egy, 18 sírban pedig két példány borostyánkővet helyeztek el, holott itt az alapanyaggal egyáltalán nem kellett spórolni, hiszen nagy mennyiségben rendelkezésre állt.

Magyarországon sajnos még a borostyánkővet tartalmazó korabeli sírok összegyűjtésével is adósak vagyunk. Ugyanezen temetkezésből kiemelt malakológiai (csigák és kagylók) emlékek többsége nem holocén kori. A sávos bíborcsiga viszont a Földközi-tenger és vidéke korabeli és szintén távolsági kereskedelmére utal, ahogy a nagy sűrűségű serpentinítből készített kőtojás is. ... és a kereskedelem ürügyén, ha láthattam volna a Novi Sad-i (Újvidék) múzeumban őrzött, kissé ugyan fiatalabb, de európai híré késő bronzkori borjasi (Novi Becej határában) csont mérlegkart és kavicsúlyokat...

Egy tucat jelenségből származó 87 db talajmintát is megvizsgáltak. Ebből kilenc volt régészeti korú és csak ötben volt meghatározható leletanyag. Ezek az alábbiak: libatop, tölgyfa (koporsó) és almatermésűek közé sorolható faszénmaradványok. E meg lehetőségen sovány környezeti képet pollenvizsgálattal lehetett volna kiegészíteni, amelyre a projektben talán rendelkezésre állt volna a pénzügyi fedezet. Erre utólag, ha a talajminták egésze nem veszett el, még sort lehetne keríteni. Kamilla (1. sír) lábhoz helyezett bögréjében ételmaradványoknak

véltszerves anyagokat detektáltak, de ezeket nem lehetett pontosan azonosítani.

Az AMS radiokarbon vizsgálat alapján Kamilla eltemetésére Kr. e. 1540–1430 (95,4%) között kerülhetett sor. A 28., szintén női sír hamvaiból Kr. e. 1410–1120 eredményt kaptak. Ez esetleg három generációnyi, talán egy évszázadnyi távolságot jelent, vagyis utóbbi a temető használatának végét sejtetheti. Négy további mért minta nem adhatott korrekt adatot.

Végezetül megjegyzem, hogy a régészeti kiállítások tudásunk fontos és mellőzhetetlen formái. Az érdeklődő helyi nagyközönség és a diákok, valamint a turisták számára ugyanis a megismerés szinte egyedüli lehetőségét biztosítják. Különösen, ha a tárlathoz nem készül katalógus, vagy csak egy egyszerű leporello, s ha mégis, egyik sem bilingvis. Nincs semmi meglepő abban az állításomban, hogy természetesen az archeológián kívül állók közül csak kevesen olvassák a régészeti és/vagy a természettudományos periodikákat. A hazai múzeumi közgyűjtemények több mint két évszázados története pedig ékesen bizonyítja, hogy a régészettudomány művelője soha nem ült és vonulhatott vissza az elefántcsonttoronyba. A fény leányát a középpontba helyező tárlat ezt az állítást igazolja, hiszen olvasmányosan és látványosan mutatja be két egymástól távoli korszak, de egy táj hőlyeit.

Ilon Gábor
régész

ilon.gabor56@gmail.com

Irodalom

Kamilla, a fény leánya – Ruha teszi a nőt? Sógóparti Hírek. Baja és térsége hírportálja. 2024. június 23. MTI. <https://sugopart.hu/magazin/a-kamilla-a-feny-leanya-ruha-teszi-a-not>

ILON G. (2024): Asszonyok – Férfiak – Kapcsolatok. Régészeti tanulmányok a késő bronzkori (Kr. e. 1650/1600 – Kr. e. 800/750) Nyugat-Dunántúl történelméhez I-II. *Opitz Archaeologica* **28/1-2** Budapest, p. 703, 441

KAPURAN, A. (2019): Velebit, a Tumulus Culture Necropolis in the Southern Carpathian Basin (Vojvodina, Serbia). *BAR International Series* **2942** Oxford, 112 pp. + Pl. 77

PÁSZTOR E., PAP E. & Cs. ANDRÁSI R. (2022): A halomsíros kultúra különleges női sírja Sükösd határában. *Archaeologiai Értesítő* **147/1** 85–104.

SOMOGYVÁRI Á. (2020): Késő bronzkori sírok Szentkirályon. *Cumania* **29** 7–22.

TROGMAYER, O. (1975): Das bronzezeitliche Gräberfeld bei Tápé. Akadémiai Kiadó, Budapest, 268 pp.

UJVÁRI F. (2022): Sírhalomtól a halomsírig – Válogatás a Kisalföld bronz- és vaskori temetkezéseiből, avagy a győri Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum legutóbbi időszakos régészeti kiállítása. *Magyar Régészet online magazin* **2022 tél 11/4** 70–73.

VANDKILDE, H.; FISCHER STEPHANSEN, C., SUCHOWSKA-DUCKE, P., AHLQVIST, L., SKAANING ANDERSEN, C., FELDING, L., BJØRNEVAD-AHLQVIST, M., CZEBRESZUK, J. & NØRGAARD, H.W. (2024): Metal-for-Amber in the European Bronze Age. *Praehistorische Zeitschrift* **99/1** 280–338.

<https://doi.org/10.1515/pz-2024-2003>